

ÚSTAV GERMÁNSKÝCH STUDIÍ FF UK

PROFIL OBORU GERMANISTIKY (10/2011)

1. Úvod

Okamžik převzetí vedení Ústavu germánských studií FF UK novým ředitelem dr. Vitem Dovalilem a prof. dr. Manfredem Weinbergem jako jeho zástupcem je vhodnou příležitostí ke shrnutí a představení současného stavu oboru a plánů jeho dalšího rozvoje. Následující přehled zahrnuje vedle obecnějších údajů zejména kapitoly věnované výuce a výzkumu s cílem podat přesnější profil našeho oboru.

2. Obecně

Profil Ústavu germánských studií FF UK vyplývá především ze souhry následujících faktorů: Jsme neněmeckou germanistikou, což ve srovnání s německými (rakouskými, švýcarskými) germanistickými pracovišti implikuje silnější zaměření na osvojování jazyka.

V kontextu germanistické literární vědy zaujímá ÚGS zvláštní postavení v tom, že dlouhá tradice německojazyčné kultury v Čechách a skutečnost, že zejména pražská německá literatura sklonku 19. a první poloviny 20. století dosáhla stále platného světového ohlasu, předkládají pražské germanistice specifické badatelské pole, jež má napříště stát opět jednoznačně ve středu její vědecké činnosti. Pražská germanistická literární věda si klade za cíl stát se mezinárodním centrem zkoumání této literatury a zaměřuje tímto směrem svůj vědecký program, národní a mezinárodní kooperace i vnější prezentaci. V ní má pole německé literatury z Čech napříště převzít hlavní roli a zvýšit tak mezinárodní atraktivitu Prahy jako vhodného místa pro studium germanistiky.

Germanistická lingvistika v posledních letech prodělává metodologické inovace a rozšiřuje svůj tématický záběr, což se také promítá do výzkumné i pedagogické činnosti ÚGS na FF UK. Tradiční filologický rámec je překračován jednak směrem ke korpusové a kognitivní lingvistice, jednak směrem k sociolingvistice. V oblasti diachronní lingvistiky se výzkumy soustředí na němčinu v českých zemích a němčinou pražskou.

ÚGS již z faktu, že reprezentuje neprestížnější univerzitu v ČR, vyvozuje odpovědnost zvláštního postavení ve vztahu k ostatním českým germanistickým pracovištím a hodlá tuto odpovědnost v následujících letech naplňovat prostřednictvím aktivní práce na intenzivním provázání („networkingu“) české germanistiky.

3. K aktuálnímu vývoji

Ohledně rozvoje výuky půjde napříště o navázání na dosavadní výuku v bakalářském a dobíhajícím nestrukturovaném magisterském programu a naplnění nejen organizačních možností k optimalizaci studijního výkonu i komfortu. V zimním semestru 2011/12 usilujeme o co nejúspěšnější rozjezd navazujícího magisterského studia NJL, což při relativně nízkém personálním stropu ÚGS představuje pro nás významnou výzvu. Obecně je třeba zajistit hlavně další posílení výuky teoretických a metodologických základů obou disciplin a pokusit se o zahrnutí témat z oblastí vědy o médiích a vědy o kultuře, což zvýší mezinárodní konkurenceschopnost studijní nabídky pražské germanistiky. Dále nám půjde o intenzivnější promítnutí výsledků výzkumných aktivit lingvistické i literárněvědné sekce do výuky. Od ZS 2010/11 byla posílena práce doktorandských seminářů, pokoušíme se účinněji získávat vynikající absolventy pro doktorské studium.

S kolínskou univerzitou připravovaný společný magisterský studijní program *Německý jazyk a literatura ve střední Evropě* se dle prvních konzultací (červenec/srpen 2011) má jako integrovaný mezinárodní program s dvojí absolventurou skládat z následujících modulů:

1. interkulturní komunikace
2. pražský strukturalismus a aktuální vývoj lingvistiky
3. německojazyčné regionální literatury a kultury
4. dějiny jazyka a médií.

Německým a českým studentům má tento program nabídnout jasný a jedinečný profil studia.

Kooperace ÚGS s dalšími obory FFUK při výuce má být posílena; v ZS 2011/12 bude např. realizován společný seminář prof. Weinberga s historikem hospodářství Dr. Torstenem Lorenzem k tématu “Migrace v Německu – Dějiny a literatura“.

Jako rozšíření standardní výuky dané akreditacemi dále připravujeme řadu setkání, v nichž se představí úspěšní absolventi ÚGS pracující v různých oborech (nakladatelství, věda, média, management kultury). Má sloužit k motivaci studentů i informaci o praktickém naplňování předpokládaného profilu absolventa při přechodu z univerzity do praxe.

Co se týče vnitřního života ÚGS, hodláme dále postupovat ve změnách započatých v posledních měsících. Z iniciativy studentů a za podpory vedení ÚGS proběhla na jaře 2011 obsáhlá neformální evaluace germanistického oddělení ÚGS. Její výsledky byly předmětem diskuse na shromáždění studentů, svolaném na 26. dubna 2011 vedením ústavu za účasti doc. Tvrdíka, dr. Dovalila a prof. Weinberga. Byla ustavena kontaktní skupina se zástupkyní studentů, která pravidelně reflektuje konstruktivní reakce vyjádřené kritiky. Příslušné změny byly z větší části naplněny, další jsou v přípravě. Podobná shromáždění studentů germanistiky budou svolávána pravidelně v každém semestru. Kromě toho proběhne v říjnu 2011 také

informační shromáždění zaměřené na výzkumné projekty na ÚGS a možnosti zapojení studentů.

4. Výzkum

V oblasti sociolingvistiky se V. Dovalil věnuje výzkumu spisovné němčiny (teorie norem), jazykového práva a managementu a jazykové politiky.

Výzkum spisovnosti si oproti předchozím obdobím vyžádal z metodologického hlediska inovace velmi zásadní, protože je při něm nutno více zohlednit kvalitativní postupy. Protože je ÚGS jediným germanistickým pracovištěm v České republice, kde se kvalitativní metodologii věnuje systematictější pozornost, spolupracujeme intenzivně s ÚLUGem (doc. J. Nekvapil). Spisovnost v tomto pojetí není expertní kategorií vnášenou jakožto hodnotící hledisko na jazyk zvnějšku, nýbrž kategorií utvářenou a přetvářenou v diskurzech vlivnějšími či méně vlivnými účastníky a vyjednávanou v četných interakcích mezi nimi právě v závislosti na přesvědčivosti argumentace a mocenském postavení aktérů. Fenomén spisovnosti a standardizace jazyků vůbec je tedy jedním z názorných příkladů jazykového managementu. V červnu 2011 jednal V. Dovalil s kolegy na germanistice v Řezně (ředitel tamějšího ústavu prof. dr. Paul Rössler, prof. dr. Hermann Scheuringer) o organizaci workshopu, který se této metodologické otázce bude hlouběji věnovat. Jako oblast aplikace se nabízejí aktuální procesy v bavorských školách, v nichž se regionalismy v oblasti fonetiky, morfosyntaxe i slovní zásoby čím dál více etablují jako regionální standard (mimo centra typu standard rakouský, švýcarský či německý), čímž si zasluhují další pozornost. Z této báze by měl vzejít konkrétní výzkumný projekt.

Dosavadní výzkum jazykového práva započatý v projektu LINEE hodlá V. Dovalil využít pro podání žádosti o stipendium u Humboldtovy nadace. V případě úspěšného podání platí nabídka na hostování na univerzitě v Kolíně nad Rýnem (prof. dr. Claudia Riehl). Již zahájený výzkum si klade za cíl osvětlit sociolingvistickou dimenzi právní úpravy užití jazyků v EU. V práci je upřena pozornost nejen k evropské legislativě v podobě přehledu norem a pramenů evropského práva s různým stupněm právní síly (*law in books*), nýbrž především k aplikaci této části evropského práva v sociální praxi (*law in action*) se zřetelem na vztah mezi právem evropským a právními řády členských zemí. Je tedy shromažďována judikatura Soudního dvora EU, jejímž předmětem jsou spory týkající se užívání jazyků. Zkoumán je fenomén tzv. *negativní integrace*, kdy evropské právo „ulamuje hroty“ jazykové politiky členských zemí, pokud ta by se s ním ocitla v rozporu. Jde konkrétně o volný pohyb zaměstnanců na evropském pracovním trhu, volný pohyb zboží (především problém

označování výrobků v těch kterých jazycích a geneze pojmu *snadno srozumitelného jazyka*) a v širokém smyslu užívání jazyků ve veřejné správě (včetně tradiční ochrany menšinových jazyků). Velmi významnou otázkou je právně závazné posouzení teze o *rovnosti úředních a pracovních jazyků* v evropských institucích. Samostatnou výzkumnou otázku představují právní spory, jejichž předmětem je užívání němčiny a češtiny. V oblasti jazykového práva se nabízí spolupráce s univerzitou v Lucemburku (kontakt - prof. dr. Peter Gilles), která by byla výhodná i z toho důvodu, že Lucemburk je sídlem právě Soudního dvora EU.

Aktuální téma, překračující rámec germanistiky chápané v tradičním smyslu, představuje v kontextu výše nastíněného výzkumu mnohojazyčnost v EU i zkoumání postavení němčiny v ČR (sektor českého školství a jazykové politiky ČR). V letošním roce zahajujeme výzkum rozhodovacích procesů týkajících se volby cizího jazyka, na němž se podílí Česko-německý fond budoucnosti (projekt *Die gegenwärtige Situation des Deutschen in der Tschechischen Republik: qualitative Forschung an Schulen*). Zkoumání této otázky je pro pracoviště v Praze o to příhodnější, že se v hlavním městě nacházejí sídla významných aktérů těchto rozhodovacích procesů (MŠMT, Goethe-Institut, Výzkumný ústav pedagogický, Česko-německá obchodní a průmyslová komora, Svaz germanistů ČR, Spolek germanistů a učitelů němčiny, Národní ekonomická rada vlády).

Nejen pro českou, nýbrž i pro německou germanistiku se dále jeví jako stále relevantnější věnovat se výzkumu užití němčiny jako lingua franca. V návaznosti na dosavadní práci v projektu LINEE bude v následujícím období vyvíjeno úsilí o transformování výzkumu do podoby projektu. Partnery by byly ústavy germanistiky v Kolíně nad Rýnem a v Mnichově (prof. dr. Claudia Riehl) a v Poznani (prof. dr. Waldemar Pfeifer). Zkoumání užívání němčiny jako *lingua franca* tvoří v jistém smyslu protipól k výše uvedenému výzkumu spisovnosti, vychází ale ze stejné metodologie: Zatímco spisovnost je produktem intenzivního jazykového managementu vlivných aktérů s postavením autorit (intenzita zásahů do užití jazyka je tu motivována širším spektrem kulturních hodnot toho kterého jazykového společenství), jsou jazyky užívané jako *lingua franca* naopak předmětem méně intenzivního managementu, který se soustředí jen na základní dorozumívání. Rovněž v tomto ohledu má ÚGS jako neněmecká germanistika výhodné postavení. Současně je ovšem víc než zřejmé, že němčina není zdaleka jediným jazykem užívaným jako *lingua franca*. Od ÚGS tak vzejde iniciativa směrem k anglistice či češtině pro cizince, s nimiž by v rámci FF UK bylo záhodno výzkum propojit. V mnoha ohledech plodné spolupráci s ÚLUGem se daří organizovat letní školy multilingvismu i po skončení projektu LINEE (2010), v čemž budeme dále pokračovat. Část publikací v oblasti sociolingvistiky vzniká v angličtině.

V oblasti lexikologie, lexikografie a teorie tvoření slov se v posledních desetiletích otevírají nové perspektivy vzhledem k novým oborům, jež rozšiřují možnosti výzkumu jak o interdisciplinární pohled, tak o uplatnění v aplikované lingvistice (didaktice): Doc. Vachková vede projektový tým německo-české lexikální databáze. Do projektu jsou zapojeni již její hotoví doktorandi: Věra Marková, Ph.D. v oblasti korpusové lingvistiky a informatiky, Lenka Ledvinková, Ph.D. v oblasti praktické lexikografie, Mgr. Věra Šmakalová v oblasti korpusové frazeografie a metodice korpusové analýzy, Mgr. Martin Šemelík a Mgr. Marek Schmidt korpusové lingvistiky, lexikografie a moderní lingvodidaktiky, Mgr. Martina Kolářová v oblasti lingvodidaktiky.

Výzkum lexikálních vztahů (práce na redefinici synonymie a antonymie) probíhá v návaznosti na modul výzkumu mannheimského institutu pro německý jazyk. V součinnosti s ním vznikla již řada publikací (nejnovější práce k pionýrskému výzkumu synonymie vyjde ještě letos v Německu). Metodologické hledisko se opírá o empirický přístup k jazyku, který zahrnuje nejen náročnější empirické analýzy, ale i interpretace jejich výsledků ze zorného úhlu kognitivní lingvistiky. ÚGS je tak jediným germanistickým pracovištěm v ČR, kde je korpusová lingvistika provozovaná na největším dostupném korpusu (5,4 miliardy textových slov) a v kooperaci s renomovaným výzkumným ústavem v Německu, kde tento korpus vznikl. Tento ústav pomáhá doc. Vachkové při zaškolování nových doktorandů. Významnou roli hrají i přínosné konzultace moderně zaměřeného pracoviště v Lundu (Prof. Dr. Carita Paradis, kognitivní lingvistika). Protože výsledky našich analýz vplývají do primárního výzkumu na německém pracovišti, je účast na něm velmi motivující pro obě zúčastněné strany. Zviditelňuje se pak ve výzkumu aplikovaném, tedy na výstupech, které mají praktický dopad (tvorba databáze, aplikace korpusových nástrojů ve výuce). Ve spolupráci s Českým národním korpusem začne v dohledné době vyhodnocování prvních dat vycházejících z mannheimské konkurenční analýzy, jejíž aplikace na českém materiálu je před dokončením.

Potěšitelný je fakt, že mladí spolupracovníci jsou teoreticky vyzbrojeni jak z hlediska pražské strukturalistické tradice, tak z hlediska nových náhledů na jazyk. Tak se začíná dařit modernizovat činnost v ohledu lingvistickém i didaktickém, ale zároveň zhodnocovat domácí tradici, která přímo nabádá

- k výzkumu synchronních systémových rysů a zpřesňování pojmu "systém", který nemůže být opřen o formalistický popis, ale o multidimenzionální kvantitativní i kvalitativní analýzy
- k popisu emergentních struktur a jejich prvků z hlediska jejich funkčnosti

- k rozvíjení teorie periferie a centra a komplikovaných interakcí, které nebyly přístupné při analýze velmi omezeného materiálu
- k zohledňování sociálních a historických okolností při utváření jazyka
- v užším smyslu k prohloubení výzkumu sémantiky a slovo tvorby sloves navazující na dílo prof. dr. Aleny Šimečkové, které získalo mezinárodní ohlas (v rámci lexikografického projektu, podaný grant na období 2012-14)

Tímto směrem se ubírají také společné publikace (Vachková/Marková/Šemelík). Stranou nestojí ani činnost bibliografická (Šemelík, Nová bibliografie k německo-české konfrontaci je na webu ÚGS od jara 2011). Část publikací vzniká v angličtině.

Novým impulzem pro zviditelnění lingvistiky na ÚGS je zvolení doc. Vachkové předsedkyní Kruhu moderních filologů v tomto roce. Převzala vedení Kruhu (spolu s Mgr. Šemelíkem), tato vědecká společnost sídlí od září 2011 na ÚGS. V době psaní této zprávy probíhají jednání s vedením *Fédération Internationale des Professeurs de Langues Vivantes* (FIPLV), jehož se účastní mladí kolegové z ÚGS zaměřeni na lingvodidaktiku. Účast na aktivitách Kruhu v tomto roce je pro mladé pracovníky atraktivní jak z hlediska možností publikačních, tak navazování mezinárodních kontaktů a otevření se i neněmeckému světu. Činnost doktorandů v Jazykovědném sdružení se projevuje inovacemi jeho publikací (Mgr. Šemelík je výkonným redaktorem Jazykovědných aktualit).

Profilace lingvistické sekce však není jen záležitostí jednoho nosného lexikálního projektu. Ovlivňuje ji pozitivně i začínající tvorba nových učebních materiálů (např. skripta k syntaxi autorky Maroszové-Vachkové 2010, dle nichž se vyučuje na několika univerzitách v ČR), jež je dílem vázaná na grantovou aktivitu nyní přijímaných mladých pracovníků (Maroszová, Šemelík). V této souvislosti je dojednána spolupráce s katedrou pro němčinu jako cizí jazyk na mnichovské univerzitě od března 2012 (Prof. Dr. Claudia Maria Riehl). Od výuky dr. Maroszové lze s jistotou očekávat jak větší zohlednění výuky *syntaxe*, která byla dosud zanedbávána, tak oborů přemostujících literární vědu i lingvistiku (např. rétorika) a tolik potřebné inovace v oblasti výuky staré německé literatury do období baroka, v níž bude zohledněn jazykovědný i literárněvědný aspekt.

V oblasti diachronní lingvistiky vychází výzkum metodologicky ze sběru a analýzy textového materiálu. Těžiště diachronní lingvistiky na ÚGS spočívá ve výzkumu německého jazyka v českých zemích. V této oblasti spočívá v současné době jádro bádání v německy psaných textech humanistů, kteří studovali na pražské univerzitě a své působení spojili s regionem severních Čech, provázaným v mnoha směrech se Saskem. Výzkum není zaměřen pouze na bohaté spektrum textů, které němečtí humanisté v českých zemích vykazují, ale i na

aspekty německo-českých jazykových kontaktů, s přihlédnutím k nezastupitelné roli latiny v této době. Výsledky výzkumu jsou prezentovány na výročních konferencích a ve sbornících dvou mezinárodních badatelských korporací, a to *Internationaler Arbeitskreis Stadtsprachenforschung* a *Internationaler Arbeitskreis Kanzleisprachenforschung* (členství od r. 2007). Dílčím výstupem dosavadního výzkumu textů severočeské provenience je rovněž spolupráce se Sekcí medievistiky Katedry germanistiky FF UP Olomouc na *Lexikonu dějin literatury německého středověku na českém území / Die deutsche Literatur des Mittelalters in Tschechien*“ (svazek v rámci díla *Das Lexikon der regionalen Literaturgeschichte des Mittelalters (LLM)*, ca. 15 sv.). Z hlediska dalšího výzkumu na poli historie česko-saských vztahů na pozadí autorů a jejich textů se připravuje spolupráce s germanistickým pracovištěm v Drážďanech (prof. Hünecke).

Samostatnou součástí v rámci výzkumu německého jazyka v českých zemích – vzhledem k poloze pracoviště – představuje pražská němčina v průřezu jejího celkového historického vývoje. V tomto směru probíhá od r. 2009 spolupráce s katedrou germanistiky FF OU na soupisu a základním filologickém vyhodnocení německých středověkých a raně novověkých medicínských rukopisů dochovaných v českých zemích do r. 1600; zpracovávají jsou nejen kompletní rukopisy, ale i dílčí německy psané texty uložené v pražských státních a klášterních knihovnách a archivech. Dále je třeba zmínit práci na lexikonu center písemné kultury v německé mluvčí oblasti do r. 1400 pro Akademii věd v Berlíně, kde je z českých zemí zastoupena pro svůj význam pouze Praha.

Výzkum diachronie doplňuje i badatelská činnost zaměřená na dějiny pražské germanistiky od jejích počátků do současnosti, které s ohledem na historické okolnosti budí neustálý zájem zahraničních odborníků – germanistů i historiků; zmínit je zde třeba spolupráci se zahraničními institucemi, jako jsou Collegium Carolinum, Sudetendeutsches Archiv a Adalbert-Stifter-Verein v Mnichově, kontaktním partnerem je dlouhodobě také Academia Baltica Lübeck.

Nezastupitelný význam má mezioborová spolupráce zejména s historiky, archiváři, bohemisty, kulturology, historiky umění a muzikology, kteří jsou iniciátory a zároveň příjemci výsledků badatelské práce v oblasti historiolingvistiky na pracovišti ÚGS (např. spolupráce na edicích německy psaných textů cestopisů, osobní korespondence apod. v rámci výzkumných záměrů jednotlivých odborných pracovišť FF UK, dále např. Archivu hl. města Prahy, Muzea Bedřicha Smetany, Divadelního ústavu atd.). Z mimouniverzitní oblasti využívá poznatků diachronie především při posuzování německých textů právní a soudní sféra a za účelem konzultace dobových aspektů také např. filmaři.

Na poli **dějiny literatury** považujeme za jádro dalšího rozvoje literárněvědného bádání pražské germanistiky založení centra pro výzkum dějiny německy psané literatury z Čech. Jeho cílem bude systematický výzkum a popis historie německé české literatury v širším kulturněhistorickém kontextu týmem pracovníků FF UK i externích spolupracovníků. Jelikož německy psaná literatura zásadním způsobem ovlivnila vývoj české kultury, je její výzkum relevantní i daleko nad rámec vědeckého zájmu a může se svými výsledky přispět k vnější prezentaci FF UK (k ní patří i možnost nabídnout např. tematické přednášky v angličtině). Záměr tohoto centra zahrnuje i přípravu dvou ucelených literárněhistorických pojednání – českého titulu *Dějiny německy psané literatury v českých zemích* a německého *Geschichte der deutschsprachigen Literatur in Böhmen*. Bibliografická sekce projektu bude mít za cíl zpracovávat v dlouhodobém časovém horizontu germanobohemika v širokém záběru: primární literární texty, periodika, překladovou i odbornou literaturu. Badatelské veřejnosti poskytne efektivní pracovní nástroj formou online-databáze. První fáze přípravy bibliografické databáze začne za spolupráce Mgr. Štěpána Zbytovského, Ph.D. a vybraných studentů v ZS 2011-12 formou dílčích studentských prací. Obě hlavní části záměru se doplňují; dílčí výsledky mají být prezentovány na velké konferenci k tématu „Literární historiografie ve střední Evropě“ a na sérii menších konferencí.

Tento projekt podaný pro léta 2012-2016 v rámci výběru VVZ ve výběrovém řízení FF UK neuspěl. Proto pracovníci ÚGS v posledních měsících vedli intenzivní rozhovory o dalších možnostech financování projektu. Zainteresované instituce jako Goethe-Institut, pražská kancelář DAAD i velvyslanectví SRN projeví o projekt velký zájem a přislíbili (neformálně, leč) zčásti velmi konkrétní podporu. Např. velvyslanectví SRN zajistí pro slavnostní otevření a doprovodný akademický program odpovídající veřejnou podporu a reprezentativní zázemí lobkovického paláce, jednatele Česko-německého fondu budoucnosti dr. Joachim Bruss a dr. Tomáš Jelínek jsou připraveni projekt za splnění formálních podmínek podpořit. Uvažujeme o zapojení *Bohemica* řezenské univerzity jako německého partnera projektu, o nějž prof. Marek Nekula projevuje živý zájem. Pracujeme na přípravě formulace projektu, kterou bude v příštích měsících možno podat u velkých grantových institucí a nadací v ČR a SRN.

Vědecké práce vznikající na literárněvědné sekci ÚGS budou do budoucna směřovány pokud možno na toto pole. Jako současné příklady můžeme jmenovat vznikající disertační práce doktorandů Mgr. Martina Vavrouška a Mgr. Aleny Jakubcové a badatelské zaměření dr. Zbytovského na dějiny literární historiografie (nejen) německy psané literatury v českých zemích, z něhož má vzejít i jeho habilitační projekt (aktuálně pracuje na dvou dílčích tématech a podal mj. postdoktorský projekt u GAČR).

Pracovníci ÚGS prof. Weinberg a dr. Zbytovský jsou spolu s prof. Dr. Irinou Wutsdorff (Tübingen) a Dr. Georgem Escherem (Zürich) součástí užšího organizačního týmu

akademické kontaktní síť *Netzwerkplattform Prag als Knotenpunkt der europäischen Modernen*, která od r. 2009 neformálně sdružuje převážně mladé germanisty, bohemisty a historiky z univerzit v Praze, Tübingen, Kostnici, Curychu, Vídni, Londýně, Tokiu ad. a rozvíjí nový pohled na kulturní život Prahy (zejména v první polovině 20. století) jako křižovatky různých koncepcí a realizací moderny ve střední Evropě. Tento mj. přístup rozbíjí tradiční pojetí národních kultur/literatur i sociologickou redukci literárních fenoménů a usiluje o nový obecnější koncept uchopení mnohonárodnostní moderní kultury v městském prostoru. Platforma se institucionalizovala v první polovině 2011, kdy byla na půl roku začleněna mezi financované projekty v rámci excelenčního clusteru kostnické univerzity *Kulturelle Grundlagen von Integration*. Dosud zorganizovala tři workshopy *Figurationen der Moderne. Der deutsch- und tschechischsprachige literarische Diskurs im Prag des beginnenden 20. Jahrhunderts* (Praha, 17.–19. 2. 2011), *Zentrum und Peripherie. Transkulturelle Hierarchien (am Beispiel Prags)* (Praha, 31.3. - 1. 4. 2011) a *Soziale/Kulturelle (Stadt-)Räume und Transkulturalität in Prag* (Kostnice, 15.–17. 7. 2011). V přípravě je dále sborník z vybraných příspěvků workshopů a kolektivní monografie vůdčích badatelů platformy. Udržení tohoto projektu považujeme za výhodné doplnění výše zmíněného badatelského centra v rámci ÚGS v mezinárodním kontextu, přispívající mj. i k jeho mezinárodní viditelnosti. Jelikož zmíněné aktivity hodláme v rámci platných akreditací promítat do výuky a podílu studentů na vědecké práci, lze předpokládat, že přispějí ve všech směrech k zřetelnější profilaci literárněvědné germanistiky na FF UK.

Na základě připravovaného pražského centra má být v budoucnu navázána užší instituční spolupráce s Arbeitsstelle für deutsch-mährische Literatur na UJEP v Olomouci a podobném pracovišti, zaměřeném na německo-slezskou literaturu, které je připravováno univerzitou ve Vratislavi a univerzitou v Dortmundu. V rámci intenzivních kontaktů s olomouckou germanistikou uvažujeme o společném podání projektu k založení Institutu Ludwiga Boltzmannova v rámci sítě rakouské Ludwig Boltzmann Gesellschaft.

Již charakter zmíněné Netzwerkplattform Prag als Knotenpunkt europäischer Modernen naznačuje základní metodologické zaměření – kombinaci nástrojů trans- resp. interkulturních studií s tradičními postupy historiografie kultury a vědy a moderními koncepty vzešlými po tzv. spatial turn. Na poli **výzkumu interkulturality** patří prof. Weinberg s dvěma vydanými sborníky, účastí (např. spolu s prof. Dieterem Heimböckelem) v redakci ediční řady *Interkulturalität. Studien zu Sprache, Literatur und Gesellschaft* renomovaného nakladatelství *transcript* a dalšími významnými výstupy k viditelným expertům. Perspektiva transkulturní je vhodným východiskem i pro spolupráci s lingvisty zabývající se výzkumem vícejazyčnosti, kteří budou přizváni do literárních výzkumných záměrů.

S přípravou akademických literárněvědných příruček souvisí další dva déleodobější projekty běžící na ÚGS – účast na přípravě literárního atlasu a vedení redakce nového lexikonu spisovatelů. Projekt nesený společně Kartografickým institutem Univerzity v Curychu, germanistickým ústavem Univerzity Göttingen a pražskou germanistikou (pod vedením doc. PhDr. Milana Tvrdíka, CSc.) pod názvem *Der literarische Atlas Europas* ovšem nyní v Čechách a Německu nenalezl návazné financování a je tedy dále naplňován jen v možnostech beznákladového provozu. Česká strana se podstatnou měrou podílela na vytvoření zadávací masky elektronické databáze a zpracovala již 140 českých, německých a anglických textů o Praze, jež byla zvolena modelovým prostředím pro literárněgeografické uchopení obrazu velkoměsta v literatuře.

Dalším projektem je *Slovník německých spisovatelů*, probíhající v letech 2009-2012. Lexikon bude vydán nakladatelstvím LIBRI, obsahuje více než 1100 hesel o autorech německy psané literatury se zvláštním zřetelem k německé literatuře Prahy, Čech a Moravy, a má nahradit dosud jedinou, ovšem metodicky ani obsahově nevyhovující publikaci tohoto typu u nás. Slovníková část bude doplněna rozsáhlou úvodní studií o německojazyčných literaturách. Pod vedením doc. Tvrdíka a za účasti prof. PhDr. Jiřího Stromšíka, CSc., dr. Zbytovského a PhDr. Maroszové pracuje na tomto slovníku celkem 24 odborníků z takřka všech relevantních univerzit a vědeckých pracovišť v ČR.

Vědecká kooperace literárněvědné sekce je rovněž velice významná. Stávající mezinárodní kooperace Ústavu germánských studií s univerzitami v Kolíně nad Rýnem, Kostnici a Hamburгу budou dále rozvíjeny.

Posílení styků s **kolínskou** univerzitou se má projevit zejména dojednáním a realizací společného navazujícího magisterského studia *Německý jazyk a literatura ve střední Evropě* (pracovní název, více v kapitole o výuce) a zintenzivnění spolupráce při společném vedení doktorandů dle stávající smlouvy o co-tutelle. Pod vedením kolínské univerzity se navíc ÚGS spolu s univerzitami ve Florencii, Basileji, Záhřebu, skotském St. Andrews, St. Louis a Nashville stal součástí budované globální sítě *Europäische Studien*, platformy pro pravidelný kontakt a výměnu mezi doktorandy v literární vědě, historii a kulturologii. Prvního přípravného setkání v Kolíně n.R. se v prosinci 2010 účastnil doc. Tvrdík a jeho doktorandka Mgr. Marie Frolíková; na příštím setkání v říjnu 2011 bude pražskou germanistiku zastupovat dr. Zbytovský a doktorand Mgr. Martin Vavroušek.

V zimním semestru 2011/12 bude v rámci podmínek příslušné smlouvy obměněna podoba pravidelné výuky literárněvědných předmětů hostujícími profesory z **Kostnice**, která obohacuje naši výuku již 14 let. Dosavadní čtyřtýdenní úvodní přednášky hostujícího profesora budou nahrazeny blokovou výukou vždy na začátku semestru. Jako dříve bude pak jeho spolupracovník, financovaný bádensko-württemberským ministerstvem pro vědu a

kulturu, realizovat standardní semináře do konce semestru. Finanční prostředky, uvolněné změnou formátu úvodního hostování, budou použity k uspořádání blokového semináře zaměřeného zejména na doktorandy a vedeného prominentními kostnickými profesory. Tento seminář, zaměřený spíše šířeji kulturologicky než tradičně filologicky, bude ohlašován na středoevropských germanistických ústavech s doktorským programem; účast kolegů z dalších univerzit přispěje mj. i ke zřetelnějšímu vnímání pražské germanistiky v zahraničí. O účasti na financování jsme předběžně jednali s Česko-německým fondem budoucnosti.

Intenzivnější má být také spolupráce s **hamburskou** germanistikou v rámci stávajícího meziuniverzitního partnerství. Dohodnuto je obnovení pravidelných společných symposií a kolokvií, příští se bude konat 29.-31. března 2012 pod názvem *Interkulturalität und Urbanität in der Prager deutschen Literatur (1890–1945)* v Praze. Další setkání bude následovat na jaře 2013 v Hamburku a z obou má vzejít kolektivní monografie. Řada bude pokračovat s dalšími tématy.

26.-28. října 2011 se v **Gießenu** koná přípravné setkání pro budoucí kooperaci v oblasti výzkumu trans-/interkulturality, jehož se zúčastní prof. Weinberg a doktorand Mgr. Martin Vavroušek. Gießenským partnerem je Prof. Dr. Andreas Langeohl, literárněvědně zaměřený sociolog.

Obnoveny budou styky s univerzitou v **Lucemburku** v rámci programu Erasmus, která kromě výměny studentů bude nesena spoluprací dr. Dovalila s lingvistou prof. dr. Petrem Gillesem a prof. Weinberga s literárním vědcem Prof. Dr. Dieterem Heimböckelem (viz výše). Vzhledem k současné či historické vícejazyčnosti obou zemí se uvažuje o zaměření spolupráce na obou polích na tento aspekt.

Uskutečněna má být užší spolupráce s *Bohemikem řezenské* univerzity, vedeným prof. Markem Nekulou. Při jednání na okraji workshopu kruhu *Prag als Knotenpunkt der europäischen Modernen* v červenci t.r. byly mapovány aktuální možnosti spolupráce (ÚGS zastoupen pro. Weinbergem a dr. Zbytovským). I zde se ukazuje možnost výhodně doplnit stávající kooperaci mezi dr. Dovalilem a řezenským lingvistou prof. dr. Paulem Rösslerem, jak zmíněno výše. Styky sdružujícími na obou stranách lingvisty i literární vědce chceme vědomě posílit mj. i vnitřní propojení obou germanistických sekcí ÚGS.

Pracovníci literárněvědné sekce ÚGS dále přistoupili jako partneři-účastníci k žádosti evropského projektu s názvem *Netzwerk Literatur. Kleine Sprachen in Europa*. Tento projekt, iniciovaný univerzitou v **Tübingen**, zahrnuje účastníky z univerzit v Bratislavě, Krakově, Kyjevě, Lvově a Záhřebu. Projekt má být realizován ve dvou částech: *Netzwerk Literatur* (zejména workshopy věnované kulturnímu managementu a „networkingu“ v oblasti literatury) a *Kompetenztraining Übersetzen* (zaměřený na problematiku literárního překladu).

Kromě jmenovaných mají dále být rozvíjeny či nově ustaveny kontakty **vnitrouніверzitní** s obory filologickými (zejm. bohemistika, anglistika), ale i historií a sociologií, a kontakty s germanistickými pracovišti **ve střední a východní Evropě**. V poslední době tak prof. Weinberg přispěl ke stávajícím kontaktům s Vratislaví a Varšavou navázáním styků s budapešťskou Universitou Loránda Eötvöse, naplněných vzájemným pozváním a účastí na workshopech a blokových seminářích. Významná je v tomto směru i aktivní podpora rozvinutí letošní studentské germanistické konference **PRAGESTT** (s 42 referenty ze 7 zemí) do podoby každoroční akce pořádané na středoevropských univerzitách. Tato řada má být otevřena druhou pražskou konferencí na jaře 2012, zájem o další pořadatelství projeví mladí germanisté z debrecínské, toruňské a bratislavské univerzity. Podporu tomuto projektu vyslovil DAAD prostřednictvím vedoucího svého středo-východoevropského referátu Hanse Golombeka.

Pokračovat bude dosud velmi úspěšná spolupráce v rámci doktorandské ‚školy‘ ***Konzepte gegenwärtiger Literaturtheorien und Methoden***, kterou jako součásti programu Vladimira Admoniho DAAD před čtyřmi lety iniciovali prof. Weinberg a prof. Dr. Almut Todorow z Kostnice. V návaznosti na projekt podávaný každoročně univerzitou v Kostnici pro tento program DAAD (mezitím převzato prof. Dr. Juliane Vogel a PD Dr. Matthiasem Schöningem) spolu kooperují literárně-germanistické části doktorských programů univerzit v Praze, Olomouci, Brně a polské Vratislaví. V tomto programu je udělováno 8 doktorandských stipendií (vždy 2 z každé univerzity) a měsíčním sur-place-stipendiem a dvouměsíčním badatelským pobytem v Kostnici. Dvakrát ročně se konají workshopy tohoto kruhu za účasti dalších doktorandů zejm. z pořádající univerzity, čímž se působení tohoto projektu dále rozšiřuje. Dosud úspěšně uzavřelo doktorské studium 5 stipendistů tohoto programu (z toho 3 pražští). Tři další pražští doktorandi, kteří byli stipendisty, budou v blízké době obhajovat své disertace (Jana Maroszová, Lucie Koutková, Marie Frolíková); PhDr. Maroszová byla rozhodnutím výběrové komise 8. září t.r. doporučena k obsazení medievistického úvazku na ÚGS.

K postavení literárněvědného výzkumu ÚGS v rámci ČR ještě poznámka:

8. 9. 2011 se v pražském Goethe-Institutu konalo setkání všech relevantních institucí zabývajících se výzkumem a propagací německojazyčné literatury v českých zemích (celkem 9 institucí). Zvláštní postavení pražské germanistiky se potvrdilo při vystoupení doc. Tvrdíka, prof. Weinberga a dr. Zbytovského, kteří představili hned čtyři běžící či připravované projekty (*Dějiny německé literatury v Čechách*, *Prag als Knotenpunkt der europäischen Modernen*, *Literarischer Atlas Europas* a *Slovník německých spisovatelů*). K výstupům setkání patří i všemi podpořený záměr ÚGS redigovat čtvrtletní bulletin, mapující aktuálně připravované a prováděné projekty k tématu v ČR. 19. září se koná podobná diskuse

zaměřená na perspektivy germanistiky a podporu německého jazyka v ČR, organizovaná DAAD. Cílem je posílení kooperace českých germanistik v ovlivňování veřejné diskuse, výzkumu i výuky.

Závěr:

ÚGS je připraven využít změny vedení ke zřetelnější profilaci jako ústav se živým a širokým výzkumným záběrem a podobně pestrou i specifickou nabídkou výuky. Jelikož jsme přesvědčeni, že naznačený rozvoj prospěje nejen našemu oboru, ale i fakultě, kterou reprezentuje, spoléháme se v tomto snažení na podporu děkanátu FF UK.

Zpracovali: Vít Dovalil, Ph.D. a prof. dr. Manfred Weinberg